

Allmänna arvsfondens diarienummer: ADEL 565–2021

Datum: 2021-12-01

Remissyttrande gällande promemoria Demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden (S2021/07063)

Sammanfattning

Arvsfondsdelegationen ställer sig positiv till införandet av demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden. Arvsfondsdelegationen ser också positivt på att det demokrativillkor som föreslås för Allmänna arvsfonden har det demokrativillkor som föreslogs i *Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället*, SOU 2019:35 (Demokrativillkorsutredningen) som utgångspunkt. Ett gemensamt demokrativillkor för statlig bidragsgivning kommer underlätta både för civilsamhället och statliga bidragsgivare.

Arvsfondsdelegationen önskar dock förtydliganden enligt nedan i en kommande proposition gällande demokrativillkor för stöd ur Allmänna arvsfonden. Det bör bland annat tydliggöras om Arvsfondsdelegationen kan fortsätta att villkora att alla verksamheter som får stöd ur Allmänna arvsfonden ska vila på demokratisk grund i enlighet med delegationens

Arvsfondsdelegationen

Postadress: Box 2218, 103 15 Stockholm

Besök: Kammarkollegiet, Slottsbacken 6

Telefon: 08-700 08 00

E-post: info@arvsfonden.se

Webb: www.arvsfonden.se

demokratiska värdegrund när det införs en reglering i lag. Arvsfondsdelegationen anser att det är viktigt att kunna tillämpa kompletterande villkor utan att frångå de kriterier som följer av lagen. Vidare efterfrågar delegationen ytterligare vägledning för:

- Hur uttrycket *inom ramen för verksamheten* ska tolkas,
- Hur upprepade handlingar som strider mot ett demokrativillkor och som utförs av organisationens medlemmar ska bedömas
- Vem inom en organisation som ska anses omfattas av ett demokrativillkor och när en extensiv tolkning av begreppet *våld, tvång och hot och mot en person* ska få göras.

Arvsfondsdelegationen anser också att vikten av när en organisation agerar på en händelse borde vägas in i särskilda skäl.

Slutligen önskar Arvsfondsdelegationen vägledning för om Kammarkollegiet är fri att fatta ett beslut om återkrav utan att invänta ett resultat av en domstolsprövning gällande hinder mot utbetalning.

Bakgrund

Arvsfondsdelegationen beviljar bidrag enligt lag, inte enligt förordning liksom myndigheter som fördelar statsbidrag, till organisationer som bedriver ideell verksamhet och i vissa fall även till offentliga huvudmän. De bidrag som fördelas är projekt- och lokalstöd. Projektstöd är oftast treåriga projekt som ska vara utvecklande för en eller flera av Allmänna arvsfondens målgrupper. Lokalstöd är bidrag till en byggnation av en lokal eller anläggning som under fem till tio år efter beviljat stöd ska driva verksamhet för den målgrupp som stödet beviljades för. År 2020 inkom det 963 ansökningar och det fanns drygt 500 pågående projekt. Inom i princip alla projekt finns flera samverkansparter och externa utförare av tjänster så som ideella föreningar, hantverkare, teknikkunniga, föreläsare, tryckerier med flera.

Arvsfondsdelegationen vill med denna bakgrund belysa att komplexiteten i att granska att medel inte går till fel ändamål kräver en mer ingående granskning än att enbart granska den stödmottagande organisationen. Detta är några förutsättningar som skiljer sig från de flesta andra statsbidrag, framför allt organisations- och verksamhetsbidrag.

Kapitel 4.1 Ett demokrativillkor för Allmänna arvsfonden

Arvsfondsdelegationen ställer sig positiv till ett införande av ett demokrativillkor. Arvsfondsdelegationen ställer sig även positiv till att det är det förslag som Demokrativillkorsutredningen tog fram som är utgångspunkt för det förslag på demokrativillkor som föreslås för Allmänna arvsfondens verksamhet. Ett enhetligt demokrativillkor kommer bidra till en mer förutsebar och enhetlig prövning, i och med att ledning vid tolkning av demokrativillkoret – vid sidan av förarbetsuttalandena – då kan hämtas från ett bredare underlag av mål. Ett enhetligt demokrativillkor kommer även att underlätta både för civilsamhället och göra det lättare för myndigheter som fördelar bidrag att utbyta jämförbar praxis.

Arvsfondsdelegationen ser dock behov av att det klagörs i en kommande proposition att delegationen kan tillämpa kompletterande villkor, utan att frånga de kriterier som följer av lagen.

Nuvarande hantering av ett demokrativillkor

Av Arvsfondsdelegationens generella villkor för projekt- och lokalstöd framgår av andra punkten att villkor för projektstöd redovisas i beslutet och de generella villkoren. Av tredje punkten i de generella villkoren följer att verksamheten i stödmottagande organisation samt i det planerade projektet inte får strida mot Arvsfondsdelegationens krav på demokratiska värderingar.

Arvsfondsdelegationens demokratiska värderingar anger att för att få stöd ur fonden krävs att organisationen har föreskrifter som inte strider mot demokratins idéer, att organisationen bedriver sin verksamhet på demokratisk grund och avser att driva projektet på demokratisk grund samt att den sökande organisationen har en demokratisk struktur, om den är en ideell förening. Demokratisk grund anges vidare som att den sökande organisationens verksamhet och verksamheten i projektet inte får strida mot lika rättigheter och möjligheter, delaktighet och inflytande samt inkludering. Begreppen definieras närmare med exemplifieringar på Arvsfondens hemsida som det hänvisas till i de generella villkoren. I ansökningsformuläret anges som villkor för stöd att stödet ska användas i enlighet med de generella villkor som finns att läsa på www.arvsfonden.se.

Verksamheten i sökande organisation samt i det planerade projektet får inte strida mot Allmänna arvsfondens krav på demokratiska värderingar. Sökande organisation ska även underteckna en försäkran vid ansökan, om att organisationen bekräftar att verksamheten i organisationen samt i det planerade projektet inte strider mot Allmänna arvsfondens krav på demokratiska värderingar. I beslutet om stöd anges att stödet är villkorat och att stödet ska användas i enlighet med de generella villkoren för stödet. I beslutet framgår även att verksamheten inte får drivas i strid mot Allmänna arvsfondens krav på demokratiska värderingar.

Arvsfondsdelegationens kanslistöd vidtar idag vid handläggningen av stödsökningar en relativt omfattande kontroll av att stödsökande organisation samt för projektet viktiga samarbetsorganisationer uppfyller Arvsfondsdelegationens krav på demokratiska värderingar. I huvudsak är ideella föreningar stödmottagare. Dock finns ett antal ekonomiska föreningar och stiftelser som uppfyller de krav som ställs genom lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden och de övriga krav som Arvsfondsdelegationen ställer på stödmottagande organisation och det projekt som beviljas stöd.

I Arvsfondsutredningen (SOU 2018:70) konstaterades att ett krav på demokratisk uppbyggnad inte behövs inom Allmänna arvsfondens verksamhet, eftersom det skulle riskera att utesluta till exempel stiftelser, och att villkoret om målgruppens delaktighet täcker in flera bitar av ett demokrativillkor. Utredningen föreslog därför att ett villkor om demokratisk uppbyggnad inte skulle föras in i lagen under ett demokrativillkor.

Arvsfondsutredningen föreslog att lydelsen i 2 kap. 1 § andra punkten om förutsättningar för stöd skulle vara " Stöd ur Allmänna arvsfonden får lämnas till verksamhet (...) 2. där målgruppen deltar i planeringen och genomförandet". I 2 kap. 3 § tredje stycket lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden anges idag att vid bedömningen av om stöd enligt första eller andra stycket ska lämnas ska hänsyn tas till om målgruppen deltar i planeringen eller genomförandet. Från förslaget till lag har en viss förskjutning skett från mera av ett ska-krav till en bedömning i de enskilda fallen.

Arvsfondsdelegationens krav på demokratiska värderingar har fungerat väl. Arvsfondsdelegationen ställer sig bakom förslaget till demokrativillkor som förs fram i promemorian, men anser att det skulle vara värdefullt om Arvsfondsdelegationen i viss utsträckning har möjlighet ställa kompletterande villkor avseende demokrati. Det även om det

i vissa avseenden kan bli överlappande villkor som ges genom lag respektive genom de villkor som Arvsfondsdelegationen ställer upp.

Det bör också framhållas att skälet till att Demokrativillkorsutredningen inte föreslog en bestämmelse om en organisations demokratiska struktur i demokrativillkoret var att kravet redan fanns reglerat i många förordningar och bedömdes fungera väl. Om inte Allmänna arvsfondens värdegrund och villkor får tillämpas kommer demokratiregleringen bli sämre än vad den är idag då till exempel kravet på att en ideell förening ska ha en demokratisk struktur inte kommer kunna tillämpas.

Arvsfondsdelegationen anser därför att det är viktigt att det tydligt framgår att Arvsfondsdelegationen får fortsätta villkora sin stödgivning med ytterligare demokrativillkor.

Arvsfondsdelegationen anser vidare att vad som ska anses rymmas inom bestämmelsen *motarbetar det demokratiska styrelseskicket* är oklart. Det går inte att varken i lagtexten eller motiven dra slutsatsen att det rekvisitet täcker de delar som i dag täcks inom den värdegrund som Arvsfondsdelegationen tillämpar och som delegationen ser ett stort värde i att även framgent kunna villkora sin stödgivning med. Om Arvsfondsdelegationen inte skulle tillåtas använda sin värdegrund framgent måste bestämmelsen *motarbetar det demokratiska styrelseskicket* förtydligas för att säkerställa att den sökande organisationen bedriver sin verksamhet på demokratisk grund och avser att driva projektet på demokratisk grund samt att den sökande organisationen har en demokratisk struktur.

Kap 4.2 Demokrativillkor införs för stöd ur Allmänna arvsfonden

Organisationens och företrädarnas agerande

Inom ramen för verksamheten

Arvsfondsdelegationen vill lyfta fram skillnaden i tolkningen av *inom ramen för verksamheten* i Arvsfondsutredningen mot den nu föreslagna innebörden. I Arvsfondsutredningen på s. 166 står det:

(...) Mot bakgrund av det sagda har en organisation därför ett långtgående ansvar för en företrädares agerande, oberoende av om det äger rum inom ramen för verksamheten eller

inte. Detta gäller oavsett om företrädarens agerande har ägt rum innan stödansökan görs, eller om det sker efter att stöd har beviljats.

Arvsfondsdelegationen anser att det är viktigt att företrädares yttrandefrihet inte begränsas, men även ett agerande från företrädare som privatperson kan påverka förtroendet för en organisation och dess verksamhet. Om det inträffade riskerar att påverka organisationen bör organisationen också vidta åtgärder. En händelse som utförs av en företrädare som privatperson och som strider mot demokrativillkoret men som sedan inte ifrågasätts av bidragssökande organisation, bör kunna leda till att bidrag inte kan beviljas eller finansieringen av ett projekt avbryts.

Arvsfondsdelegationen anser att den princip som Arvsfondsutredningen förordar är att föredra framför den mer restriktiva princip som föreslås i denna promemoria. Arvsfondsdelegationen föreslår därför att det är Arvsfondsutredningens bestämmelse ovan som bör uttryckas i en kommande proposition.

Medlemmars beteende bör också kräva ett agerande

Vidare bör även Arvsfondsdelegationen kunna kräva att en organisation agerar när organisationens medlemmar vid återkommande tillfällen bryter mot ett demokrativillkor. Det är ett resonemang som även framfördes i Demokrativillkorsutredningen på s. 458: *Om flera medlemmar vid upprepade tillfällen agerar i strid med demokrativillkoret utan att organisationen vidtar åtgärder kan också en organisation ställas till svars.*

Arvsfondsdelegationen vill framhålla att det finns flera exempel på lagöverträdelser eller aktiviteter från medlemmars sida som skulle kunna ifrågasättas med ovanstående lydelse. Det handlar exempelvis om huliganism bland medlemmar med våldsbrott såsom skadegörelse vid idrottsevenemang, våldsamt upplopp vid demonstrationer eller brottsliga aktioner utförda av medlemmar inom till exempel en djurrättsrörelse. Arvsfondsdelegationen föreslår därmed att det även införs en skrivelse likt ovanstående i den kommande propositionen där det framgår att en organisation kan ställas till svars för medlemmars agerande. Arvsfondsdelegationen inser att detta är ett omfattande villkor för organisationerna så väl som för delegationens granskande verksamhet. Det är något som lätt skulle kunna missas, men delegationen anser att i de fall de får kännedom om händelse likt beskrivet ovan så måste de kunna agera på det. Propositionen bör också ge vägledning om hur organisationen kan förebygga denna risk. Det

borde till exempel vara rimligt att en stödmottagande organisation ska kunna visa hur de har reagerat på och tagit avstånd från medlemmars agerande, samt hur de ska jobba förebyggande för att det inte ska hända igen om de ska kunna vara berättigade till stöd eller fortsatt stöd ur Allmänna arvsfonden.

Personer utanför företrädarkretsen

På s. 16 i aktuell promemoria har en förklaring gjorts vad gäller vilka personer som anses vara företrädare för en organisation. Arvsfondsdelegationen tycker det är bra med förtydligande exempel men anser att skrivningen *utför uppdrag utanför organisationens kärnverksamhet* är problematisk. Det är svårt att avgöra var denna gräns ska dras. Dels är det så att Allmänna arvsfondens bidrag aldrig får lämnas för löpande verksamhet (2 kap. 3 § första stycket lagen om Allmänna arvsfonden). Ett projekt och särskilt ett lokalstöd (se 2 kap 3 § andra stycket lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden) kan därför ses som något tillfälligt som ligger utanför den vanliga kärnverksamheten.

Dels anser Arvsfondsdelegationen att i de fall till exempel en lokalvårdare eller revisor betar sig mycket olämpligt i direkt anslutning till organisationens verksamhet bör Arvsfondsdelegationen kunna ifrågasätta det inträffade. Arvsfondsdelegationen bör kunna kräva ett agerande från stödmottagaren, i synnerhet om Allmänna arvsfondens medel går till att bekosta hela eller delar av organisationens kostnader för dessa tjänster. Organisationen har dock inget ansvar för dessa personers agerande utanför organisationens verksamhet. Arvsfondsdelegationen skulle se positivt på en fördjupad motivering samt föreslår en annan förklarande skrivning: *Personer som är anställda eller utför uppdrag av mer extern karaktär så som lokalvårdare och revisor och inte finansieras av medel från Allmänna arvsfonden ingår bara i den krets som omfattas av ett demokrativillkor när ett agerande sker i direkt anslutning till organisationens verksamhet.*

Samarbetsorganisationernas agerande

Arvsfondsdelegationen är positiv till att det införs en bestämmelse som inkluderar samarbetsorganisationer och dess företrädare.

Kränkningar av grundläggande fri-och rättigheter genom våld, tvång eller hot eller på annat sätt

Möjlighet att göra en extensiv tolkning?

Arvsfondsdelegationen anser att bestämmelsen i 4a § 1 punkten som omfattar våld, tvång och hot *mot en person* utesluter vissa beteenden som skulle kunna bryta mot ett demokrativillkor. Situationer när företrädare eller organisationer gör sig skyldiga till våldshandlingar mot till exempel religiösa byggnader eller annan skadegörelse omfattas inte. De fall när en organisation utövar tvång eller uttrycker hat mot en annan organisation omfattas inte heller. Både i aktuell promemoria på s. 20 och i Demokrativillkorsutredningen framhålls att det inte enbart behöver handla om brott i straffrättslig mening för att det ska anses bryta mot ett demokrativillkor. Om det ska finnas möjlighet att göra en extensiv tolkning av dessa situationer eller om de ska tolkas in i *på annat sätt kränker någon grundläggande fri-och rättigheter* vore det önskvärt med ett förtydligande resonemang kring detta i en kommande proposition.

Icke diskriminering och människors lika värde

Jämställdhet måste kunna ingå i Arvsfondsdelegationens bedömning

I aktuell promemoria skrivs enbart om jämställdhet ur ett konsekvensperspektiv och det konstateras att det föreslagna villkoret genom ett förbud mot diskriminering ger ett skydd för kränkningar från organisationer. Arvsfondsdelegationen vill dock förtydliga att det är en skillnad mellan jämställdhet och diskrimineringsförbud, då jämställdhet handlar om att verka för lika rättigheter för män och kvinnor medan diskrimineringsförbud handlar om att motverka hinder. Arvsfondsdelegationen anser därför att om jämställdhet inte ska ingå i det föreslagna demokrativillkoret så måste det ändå vara tillåtet för Arvsfondsdelegationen att tillämpa det kriteriet i sin stödgivning. I många av Allmänna arvsfondens projekt och lokalstöd finns det styrelser som enbart består av personer som har samma kön (i detta resonemang undantas organisationer vars syfte är en särorganisering). Det är inte ett strukturellt hinder för personer med annat kön att delta, det är eller har enbart blivit så utifrån kultur och sedvana. Även om en styrelse som enbart består av personer som har samma kön inte automatisk är en grund för avslag, bör en ansökan från en organisation som aktivt verkar för att enbart personer som har samma kön ska vara representerade i dess styrelse kunna avslås. Även i detta fall är det således av vikt att en kommande proposition tydliggör att Arvsfondsdelegationen får tillämpa

villkor utöver det som anges i lagen. Detta bör också vara av vikt för all statlig bidragsgivning att kunna ta hänsyn till.

Kap 4.3 Stöd ska ändå få lämnas om det finns särskilda skäl

Hur snart ska en organisation reagera på det inträffade?

En aspekt som Arvsfondsdelegationen anser spelar roll för om stöd ändå kan lämnas är när en organisation har agerat på det som inträffat, samt när organisationen underrättat Arvsfondsdelegationen som bidragsgivare om det inträffade. Att en organisation ska kontakta Arvsfondsdelegationen vid ändrade förhållanden som kan påverka rätten eller storleken på stödet framgår redan av 2 kap 10 § lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden så skyldigheten att underrätta Arvsfondsdelegationen regleras redan i lag.

Arvsfondsdelegationen anser dock att det vore önskvärt att kunna ta i beaktande hur snart en organisation har agerat på en inträffad händelse vid en bedömning om det finns särskilda skäl. I Arvsfondsutredningen föreslogs en bestämmelse som innebar att organisationen *genast* skulle vidta de åtgärder som behövs¹. Det understryker vikten av att en organisation agerar snabbt. Arvsfondsdelegationen förväntar sig inte att organisationens egen demokratiska process frångås, men organisationen förväntas vidta åtgärder så snart den får kännedom om en inträffad händelse. Arvsfondsdelegationen föreslår därför att ett förtydligande görs i § 4b 2 stycket enligt nedan:

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl ska det särskilt beaktas om organisationen har tagit avstånd från agerandet, *när organisationen vidtagit åtgärder med anledning av det inträffade*, och vidtagit adekvata åtgärder för att säkerställa att det inte upprepas.

Kap 4.4.3 Beslut om hindrad utbetalning och återkrav ska få överklagas

När det gäller möjligheten att överklaga ett beslut om hinder för utbetalning i enlighet med 2 kap. 12 § och 6 kap. 1 § lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden är det önskvärt med vägledning om hur denna process är tänkt att påverka ett beslut enligt 2 kap. 13 och 14 §§ om att överlämna ett ärende om utredning och eventuellt återkrav till Kammarkollegiet. När ett

---

¹ 2kap 4 § förslag till lag om Allmänna Arvsfonden, SOU 2018:70 s 20

beslut tas i enlighet med 2 kap. 12 § är det inte ovanligt att det samtidigt tas ett beslut om att överlämna ärendet till Kammarkollegiet för att utreda ett eventuellt återkrav i enlighet med 13–14 §§. Det skulle vara problematiskt om återkravsprocessen skulle vara avhängig resultatet av domstolsprövning kring hinder mot utbetalning. En domstolsprocess gällande hinder mot utbetalning kan dra ut på tiden och om ett avgörande överklagas kan det dröja mycket lång tid innan en process om återkrav drar igång, om processerna ska vara avgörande för varandra. Det vore därför önskvärt med ett förtydligande om Kammarkollegiet är fri att ta beslut om ett återkrav utan att behöva invänta resultatet av en prövning gällande hinder mot utbetalning.

Detta yttrande har beslutats av Arvsfondsdelegationen efter föredragning av juristen Linda Fröström.

För Arvsfondsdelegationen

Håkan Ceder

Linda Fröström